

УКРАЇНЬСЬКА
ГЕЛЬСІНЬСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

РЕГІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ПІД ЧАС ВІЙНИ В СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2024 рік

**Протидія домашньому насильству під час війни в Сумській області:
Регіональний аналіз /** Приймальня УГСПЛ у м. Суми: Наталія Єсіна, Дмитро Мурач / Ред. Владлена Падун – 44 с.

У рамках аналізу автори розглянули вплив повномасштабної війни на стан протидії домашньому насильству в прикордонному регіоні України, зокрема в Сумській області. Проаналізували, як воєнні дії, небезпека, руйнування та евакуація ускладнюють доступ до соціальної, психологічної та правової допомоги для постраждалих.

У роботі використані методи аналізу офіційних звітів, документів і статистичних даних, окрему інформацію вдалося зібрати під час проведення бесід з фахівцями соціальних служб, кризових центрів і правоохоронних органів, а також заповнення гугл-форми представниками громадських організацій.

Документ містить оцінку рівня домашнього насильства протягом 1 січня - 1 листопада 2024 р. у порівнянні з попередніми роками, до повномасштабного вторгнення, але також під час війни в Україні, виявляє проблеми доступу до послуг та надає рекомендації для покращення системи протидії домашньому насильству в умовах війни. Результати роботи можуть бути використані для вдосконалення соціальних і правових механізмів захисту в кризових умовах.

Аналіз проводиться в тому числі в рамках реалізації стратегічного плану діяльності Ради ВПО Сумської області, а також участі громадської організації “Північна правозахисна група”, на базі якої працює приймальня УГСПЛ у м. Суми, в діяльності Коаліції 1325, зокрема, реалізації регіонального плану заходів “Жінки, мир, безпека”.

Період проведення: 01.10.2024 р. - 23.12.2024 р.

УКРАЇНЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Зміст

ВСТУП.....	4
ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ОГЛЯД КЛЮЧОВИХ ЛЕГАЛЬНИХ ВИЗНАЧЕНЬ	7
СУЧАСНИЙ СТАН ПОШИРЕНОСТІ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНИЙ ТА ЛОКАЛЬНИЙ РІВНІ.....	11
ПРИЧИНИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА НА ТЕРИТОРІЇ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ	18
СИСТЕМА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ: ДОСВІД СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	21
РОЛЬ НДО У НАДАННІ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ ВІД ДОМАШНЬОГО ТА ГЕНДЕРНО-ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ.....	32
КЛЮЧОВІ ВИСНОВКИ.....	43

Вступ

В умовах повномасштабного вторгнення соціальне життя громад зазнає значних змін, що супроводжуються зростанням ризиків соціальної напруги, у тому числі й домашнього насильства.

Цей аналіз є особливо актуальним для прикордонних регіонів, таких як Сумська область, де населення стикається із постійною небезпекою, обстрілами, руйнуваннями та евакуацією цивільного населення. Ці фактори ускладнюють доступ до будь-якої допомоги, підсилюють вразливість постраждалих і ставлять нові виклики перед системою соціального та цивільного захисту. Дослідження стану протидії домашньому насильству в Сумській області під час війни є необхідним для визначення реальних проблем, з якими стикаються постраждалі, оцінки ефективності існуючих механізмів захисту та розробки рекомендацій для їх удосконалення в умовах воєнного часу.

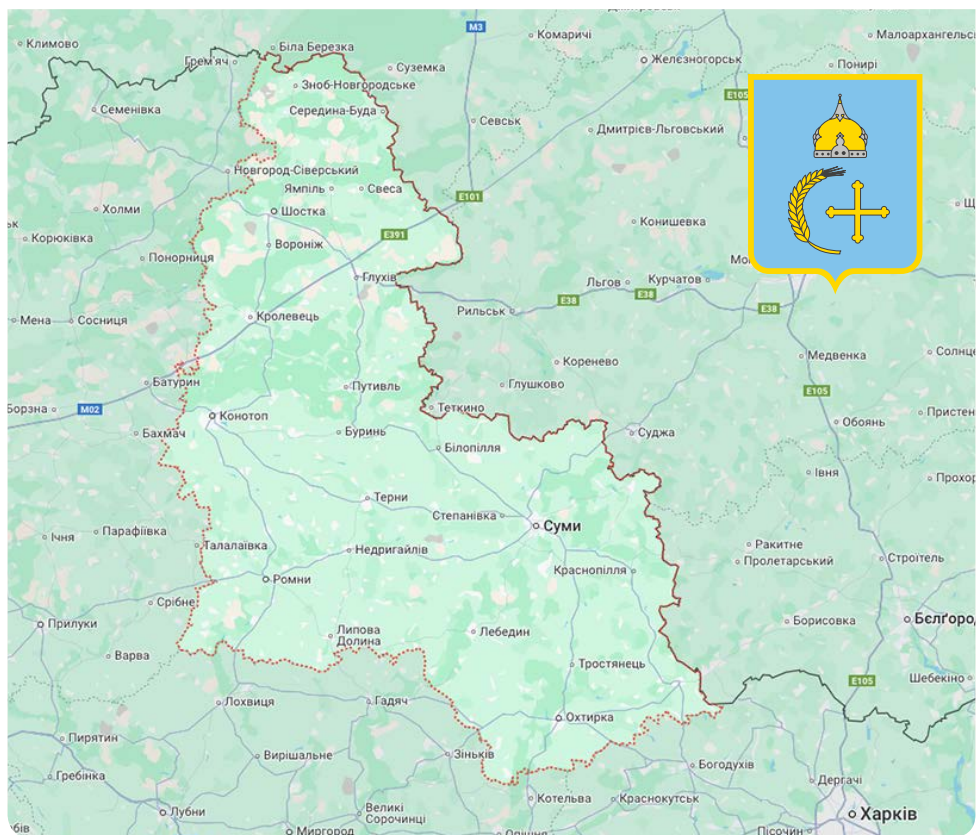
Мета аналізу: дослідити стан протидії домашньому насильству під час повномасштабної війни в Сумській області, зосередившись на доступі до допомоги, механізмах захисту і проблемах, які виникають через бойові дії.

Завдання аналізу:

- **оцінити** рівень домашнього насильства у воєнний час;
- **вивчити**, як працюють механізми протидії домашньому насильству під час війни;
- **визначити** проблеми доступу до послуг допомоги (соціальної, психологічної, правової);
- **запропонувати** рекомендації щодо покращення системи захисту в умовах війни.

Методологія:

- **аналіз офіційних звітів та статистики:** статистика випадків домашнього насильства до і під час війни (звіти поліції, соціальних служб, громадських організацій);
- **документальний аналіз:** офіційні документи щодо функціонування механізмів захисту від насильства під час війни, зокрема, аналіз виконання обласного плану дій протидії домашньому насильству.
- **інтерв'ю з фахівцями:** спілкування з представниками соціальних служб, кризових центрів, правоохоронних органів щодо ефективності надання допомоги жертвам.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- АРК** Автономна республіка Крим.
- БО** благодійна організація.
- БФ** благодійний фонд.
- ВГО** всеукраїнське громадське об'єднання.
- ГО** громадська організація.
- зс рф** збройні сили російської федерації
- ЗУ** Закон України.
- КК** України Кримінальний кодексу України.
- КМУ** Кабінет міністрів України.
- КПК** України Кримінально-процесуальний кодекс України.
- КУпАП** Кодекс України про адміністративні правопорушення.
- мм.** містах.
- НДО** недержавна громадська організація.
- ОДА** обласна державна адміністрація.
- п.** пункт.
- ЦСС** Центр соціальних служб.
- ст.** стаття.
- ч.** частина.

Домашнє насильство: огляд ключових легальних визначень

Для більш точного вимірювання поширеності певного явища в суспільстві існує нагальна потреба в його дефініції. Домашнє насильство є доволі складним явищем, що обумовлено його соціально детермінованим статусом. Як будь-яке соціально детерміноване явище проявляється воно виключно під час та у вигляді конкретних відносин між людьми. У свою чергу, суспільні відносини підлягають соціальному регулюванню нормами моралі, традиції, звичаю тощо. Згідно позиції Конституційного Суду України щодо розуміння сутності принципу Верховенства права, перелічені соціальні регулятори, включаючи закон, є елементами права, та об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України (абзаци другий, третій підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>). Відповідно домашнє насильство, як девіантна форма поведінки, описана та обмежена в правовому вимірі.

Так, станом на сьогодні чинне національне законодавство України налічує 4 легальні дефініції (визначень) “домашнього насильства” у наступних нормативно-правових актах:

1. Згідно закріпленому в частині другій статті 19 ЗУ “Про міжнародні договори України”, концепту примату міжнародного права, якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>). Відповідно ключовим нормативно-правовим актом у вказаній ієрархії по-праву можна визнати міжнародно-правовий договір, згода на обов'яз-

ковість якого була надана Верховною Радою України у відповідності до законної процедури. Так, у пункті b статті 3 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) домашнє насильство означає *«всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні»* (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11/ed20220620#Text).

2. У диспозиції статті 126-1 Кримінального кодексу України під домашнім насильством вважається *“умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи”* (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20241121#Text>).

3. У межах статті 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення також перелічені певні ознаки цього феномену: *“Вчинення домашнього насильства, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого”* (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>).

4. У пункті 3 частини першої статті першої ЗУ “Про запобігання та протидію домашньому насильству” такий акт охоплює *“діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім’ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім’єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь”* (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19/ed20231231#Text>).

Логіко-семантичний аналіз вказаних положень дає підстави до наступних висновків: за способом встановлення значення Стамбульська Конвенція та похідні до неї акти містять розділене екстенціональне (денотативне (<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/B0080448542014048>)) визначення терміну “домашнє насильство”. Екстентами (<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/extent>) виступають окремі види правопорушень та їх кваліфікації, що мають відповідники (аналогі або еквіваленти) в чинному кримінальному та адміністративному законодавстві України (диспозиція статей 173-2 КУпАП та 126-1 КК України містять тотожні ознаки, за винятком того, що кримінальне правопорушення, згідно ч. 2 ст. 1 КК України, передбачає суспільно небезпечні наслідки такого діяння). Положення ЗУ “Про запобігання та протидію домашньому насильству” дублюють вказані норми.

При цьому, окремим екстентом закріпленого в Стамбульській конвенції поняття “домашнє насильство” є передбачений частиною другою статті 153 КК України “Сексуальне насильство, вчинене повторно або особою, яка раніше вчинила будь-яке із кримінальних правопорушень, передбачених статтями 152, 154,

155 цього Кодексу, **або вчинення таких діянь щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах**, або щодо особи у зв'язку з виконанням цією особою службового, професійного або громадського обов'язку, або щодо жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності". Однак через складну диспозицію включення цієї статті до статистичного звіту уявляється недоречним через негативний вплив на достовірність та валідність отриманих результатів.

У відповідності до цього, під домашнім насильством можна розуміти сукупність дій, охоплених диспозиціями статей 173-2 КУпАП та ч. 2 ст. 153, 126-1 КК України (збірне екстенціональне поняття). З урахуванням цього, щоб визначити рівень, тенденції та закономірності домашнього насильства на території Сумської області необхідно провести статистичне дослідження, основними джерелами якого є офіційні дані (зведені звіти про злочинність), дослідження жертв (національні опитування жертв злочину) та аналіз самоповідомлення.

Сучасний стан поширеності домашнього насильства: загальнодержавний та локальний рівні

Згідно положень статей 213 КУпАП, 38 КПК України та ЗУ “Про запобігання та протидію домашньому насильству” перелік суб’єктів, уповноважених на розгляд справ, пов’язаних зі статтями 173-2 КУпАП та ч. 2 ст. 153, 126-1 КК України, а отже і носіїв інформації про поширення цього явища, включає в себе суд, органи Національної поліції України, виконавчі комітети при місцевих радах та інші дотичні суб’єкти (наприклад, органи МЗС України, державні інспекції тощо).

Так, використавши закріплене в Законі України “Про доступ до публічної інформації”, право на доступ до публічної інформації, направлено запити до усіх судів, територіальна юрисдикція яких поширюється на Сумську область. Відповідно отримали наступні кількісні показники розгляду справ за статтями ст.173-2 КУпАП (вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування) та 126-1 КК України (домашнє насильство) в період з 01.01.2024 по 01.11.2024 року включно (**Таблиця 1**).

Таблиця 1. Кількість проваджень за статтями ст.173-2 КУпАП та 126-1 КК України, що перебували на розгляді судів, юрисдикція яких поширюється на територію Сумської області.

Суд	К-сть справ за ст. 173-2 КУпАП	К-сть справ за ст. 126-1 ККУ
Зарічний районний суд м. Суми	367	12
Сумський районний суд Сумської області	160	4
Ковпаківський районний суд м. Суми	369	27
Лебединський районний суд Сумської області	164	9
Липоводолинський районний суд Сумської області	37	2
Великописарівський районний суд Сумської області (з 25.03.2024 роботу припинено)	19	2
Шосткинський районний суд Сумської області	119	-
Роменський міськрайонний суд Сумської області	180	4
Білопільський районний суд Сумської області	116	6
Буринський районний суд Сумської області	75	3
Краснопільський районний суд Сумської області	51	3
Тростянецький районний суд Сумської області	63	-
Недригайлівський районний суд Сумської області	105	2
Путивльський районний суд Сумської області	68	1

Конотопський міськрайонний суд Сумської області	328	7
Кролевецький районний суд Сумської області	133	2
Охтирський міськрайонний суд Сумської області	270	23
Всього	2275	96

Джерело: інформація отримана в ході реалізації положень ЗУ “Про доступ до публічної інформації”.

Розгляд судом вказаних справ проводився за фактом попереднього розслідування інцидентів відповідальними підрозділами Національної поліції та уповноважених органів місцевих рад. Так, [за повідомленням Головного управління Національної поліції в Сумській області](#), у період з 01.01.2024 по 01.11.2024 року працівниками поліції здійснено **5922** виїздів на сімейні конфлікти, з яких **4375 (73,9%)** за результатами виїзду підтверджено.

За результатами реагування на повідомлення та заяви за фактами домашнього насильства територіальними (відповідними підрозділами) поліції області складено **3396** адміністративних протоколів за ст. 173-2 КУпАП, що становить **77,6% від викликів**, що підтверджені рішеннями суду по **2519** адміністративним протоколам.

За ст. 126-1 КК України (домашнє насильство) у звітний період зареєстровано **148 проваджень**, з них до суду з обвинувальним актом направлено **132** кримінальних провадження, **14** закрито та по **2** досудове розслідування триває. Крім того, протягом року судами внесено **31** обмежувальний припис відповідно кривдникам.

Додатково, [за даними Управління охорони здоров'я Сумської обласної державної адміністрації](#) за період з 01.01.2024 до 01.11.2024 до закладів охорони здоров'я області за медичною допомогою звернулось **401 особа**, постраждала від домашнього насильства.

Аналогічно високі показники відмічають у Сумській ОДА: [за даними Департаменту з питань соціальної політики Сумської обласної державної адміністрації](#) інформація щодо фактів вчинення домашнього насильства на території Сумської області за останні 2 роки (**Таблиця 2**) дає підстави для наступних висновків: **спостерігається збільшення кількості звернень/повідомлень про факти вчинення домашнього насильства з 2023 року на 19,4%**.

Таблиця 2. Кількість звернень/повідомлень щодо домашнього насильства за 2023/24 роки.

Категорії постраждалих	2023 рік	2024 рік
Жінки	2763	3245
Чоловіки	504	615
Діти	69	123
Всього	3336	3983

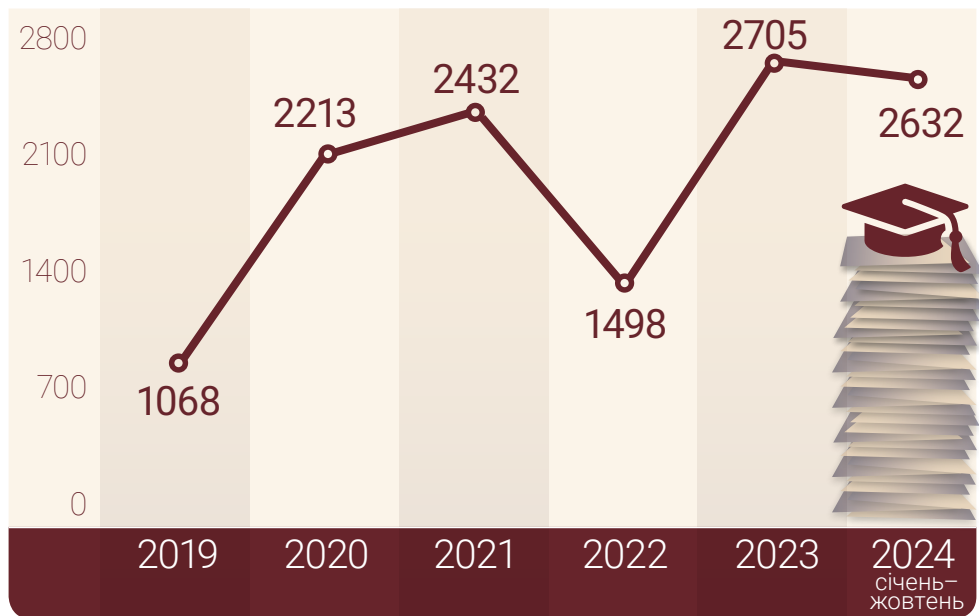
Джерело: інформація отримана в ході реалізації положень ЗУ "Про доступ до публічної інформації".

Як наслідок, з цього приводу було видано **3231** термінових заборонних приписи, наразі поставлено на спеціальних облік **2988 осіб** (з них лише 3 особи пройшли корекційні програми), з яких 387 жінок, 2596 чоловіків, 5 дітей (4 хлопчики та 1 дівчинка), **1326 сімей** внесено до Банку сімей, які опинилися в складних сімейних обставинах (з приводу насильства в сім'ї), **94 дитини**

перебувають на обліку з приводу насильства чи жорстокого поводження з ними. При цьому, **2494 особи** отримали соціальні послуги з приводу насильства, **140 сімей** було охоплено спеціальним соціальним супроводом. Також було здійснено **222 заходи** з приводу захисту прав дитини від насильства в сім'ї, на які витрачено **10 500 грн.**

Подібні дані вписуються в загальнодержавну тенденцію, а саме: законом від 06.12.2017 року [№ 2227-VIII](#) “Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами” чинний на той час Кримінальний кодекс було доповнено статтею 126-1 Домашнє насильство, чим введено кримінальну відповідальність за акт домашнього насильства, що відрізняються особливою небезпекою (на відміну від Кодексу України про адміністративні правопорушення, який було доповнено статтею 173-2 згідно із ЗУ [№ 759-IV](#) від 15.05.2003 року). Однак облікуватися в [Єдиному звіті про кримінальні правопорушення](#) (публікуються з 2013 року) це кримінальне правопорушення почало лише з 2019 року (**Діаграма 1**).

Діаграма 1. Кількість облікованих кримінальних правопорушень за статтею 126-1 КК України за період з 2019 по 2024 (січень-жовтень) роки в Україні.

Джерело: (https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=208205), (https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=210855), (https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=215627), (https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=225262), (https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=241804), (https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=257389).

З аналізу даних **Діаграми 1** маємо наступне: за обмежений період з 2019 по 2021 рік спостерігається стала тенденція до зростання кількості облікованих правопорушень, однак в 2022 році не вписується у вказану тенденцію. Зменшення кількості облікованих правопорушень у 2022 році (на 38% порівняно з

2021 роком) може бути пов'язане із соціально-економічними чи політичними факторами: припускаємо, що військові дії в Україні могли вплинути на зміну пріоритетів правоохоронних органів або обмежити можливість повідомлення про такі випадки; наряду з цим переміщення людей через воєнні дії могло сприяти тимчасовому зниженню кількості фіксацій. Надалі спостерігався новий підйом у 2023-2024 роках: у 2023 році обліковано рекордну кількість правопорушень (2705 випадків). У 2024 році за 10 місяців ця цифра вже майже досягла рівня попереднього року. Якщо припустити, що в листопаді та грудні 2024 року кількість облікованих правопорушень залишатиметься на рівні середньомісячного показника (приблизно 263 випадки на місяць), то річне значення для 2024 року складе **3158 випадків**. Це перевищує показник 2023 року (2705 випадків), що підтверджує загальну тенденцію до зростання, яку спостерігаємо за останні роки.

Резюмуючи можна стверджувати, що за 10 місяців 2024 року в Сумській області зафіксовано значне зростання випадків домашнього насильства: суди розглянули **2275** справ за статтею 173-2 КУпАП та **96** кримінальних проваджень за статтею 126-1 ККУ. Кількість постраждалих становить **3983 осіб**, через яких 3245 жінок, 615 чоловіків та 123 дітей. Поліція здійснила **5922** виїзди на сімейні конфлікти, з яких **4375** підтвердилися. У сфері соціальної політики зафіксовано збільшення звернень про домашнє насильство **на 19,4%** щодо 2023 року, що підтверджується великим числом виданих термінових заборонних приписів (**3231**) і наданих соціальних послуг для постраждалих. Ці дані напряму вписуються в загальнодержавну тенденцію збільшення облікованих фактів домашнього насильства за останні роки, особливо в період з 2022 року. Це, безумовно, прямо вказує на збільшення кількості конфліктних ситуацій у родинах, які, ймовірно, є наслідком різних психосоціальних факторів, загострених воєнними умовами.

Причини домашнього насильства на території Сумської області

З початком від 24.02.2022 року на території Сумської області особливо актуалізувалися наступні фактори домашнього насильства:

- соціальні: безпосередньо початок повномасштабного вторгнення зс рф на територію Сумської області та часткова її окупація, яка тривала аж до 11 квітня 2022 року (<https://uinp.gov.ua/aktualni-temy/rik-vyzvolennya-sumshchyna>); повідомляється, що в межах гібридної війни росії проти України, з боку рф проводилися численні інформаційні атаки, зокрема щодо пропаганди насильства. Як слушно зауважує, У. Митник, що “нині у засобах масової інформації частими є публікації, які містять фото- та відеоматеріали із територій активних бойових дій, які містять насильницький контент. Усе це впливає на психологію суспільства загалом і кожного індивіда зокрема, оскільки насильство і жорстокість стають звичним явищем” (<https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/download/869/808/>);
- економічні: через повномасштабне вторгнення кількість фізичних осіб-підприємців на території Сумської області суттєво скоротилася: так, у 2020 році вона становила 36230 осіб; у 2021 - 35607; у 2022 - 33779; у 2023 - 36306; а вже станом на 2024 рік - 32641 особи (https://sumy.ukrstat.gov.ua/?menu=1&article_id=13812); за даними Всеукраїнської ініціативи “Трибунал для Путіна”, за майже 3 роки повномасштабної війни зс рф пошкодили/зруйнували щонайменше 1297 об’єктів підприємницької діяльності та комерційного виробництва (ферми, підприємства, магазини, фірми тощо); значна територія області була замінована, що негативно

вплинуло на аграрний сектор, який є ключовим для області (<https://mine.dsns.gov.ua/>). У сукупності вказані обставини мали наслідком стимуляцію рівня безробіття: чисельність шукачів роботи, лаше тільки зареєстрованих в [Сумській службі зайнятості](#) станом на 1 грудня 2024 року становить 5556 осіб, з них мають статус безробітного 4762 осіб;

- педагогічні: через відсутність сильної правової культури значна кількість жінок-жертв домашнього насильства не усвідомлюють протиправний характер дій, що вчиняються щодо них, і, відповідно не звертаються до уповноважених органів за допомогою: так, [за даними](#) ГО “Ла Страда” лише третина жінок, що зіштовхуються з проявами домашнього насильства щодо них, звертаються за допомогою;
- соціально-педагогічні: в засобах масової інформації, а також соціальних мережах з боку рф було вчинено значну кількість інформаційних атак, направлених на дестабілізацію українського суспільства, зокрема інституту сім’ї в Україні;
- правові: на території області відсутня єдина уніфікована програма з протидії домашньому насильству, що об’єднувала б громадський сектор з державними органами та органами місцевого самоврядування;
- політичні: відповідно до дослідження [“Гендерний профіль Сумської області”](#), населенню області притаманні гендерні стереотипи щодо ролі жінок в суспільстві в різних сферах (освіта, державне управління, родина тощо), що обумовлює зневажливий соціальний портрет жінки;
- соціально-медичні: система закладів охорони здоров’я з початком повномасштабного вторгнення значно скоротилася. Так, за даними [ініціативи “Трибунал для Путіна”](#), за майже 3 роки повномасштабного вторгнення зс рф пошкодили/зруйнували в Сумській області щонайменше 117

об'єктів лікувально-оздоровчого спрямування. [За оцінками МОЗ України](#) психологічної підтримки потребуватимуть до 15,7 млн українців, із них майже 3–4 млн — медикаментозного лікування;

- фізіологічні та медичні: в рамках [Всеукраїнської програми «Ти як?»](#) відбулося масштабне анкетування серед надавачів та отримувачів послуг у сфері ментального здоров'я. На Сумщині опитування пройшли 6680 осіб. За результатами було встановлено, що близько 50% жителів Сумщини переживають тривожність і стрес. Така ситуація негативно впливає на психо-емоційний стан населення, що виступає одночасно як криміногенним, так і віктимізуючим фактором домашнього насильства.

У сукупності вказані обставини виконують подвійну функцію в індукції домашнього насильства: виступають в якості криміногенів для осіб, схильних до таких дій з одного боку, та мають віктимізуючий вплив на потенційних жертв, що призводить до значного збільшення вірогідності настання таких дій. Подібні тенденції та наслідки воєнних дій відображається в численних статистичних даних як локально на території області, так і в межах держави.

Як наслідок, вказані обставини дають нам змогу висунення однозначного висновку: війна негативно вплинула на стан домашнього насильства на території Сумської області спричиняючи його зростання, навіть незважаючи на стрімку міграцію населення, блекаути, релокування органів державної влади, що формують вказану статистику. Вказане актуалізує нагальну потребу в відповідному реагуванні з боку держави та суспільства.

Система протидії домашньому насильству: досвід Сумської області

У межах області наявна окрема спеціальна **Обласна комплексна програма соціального захисту населення на 2022-2026 роки** (затверджена [Рішенням Сумської обласної ради від 22.12.2021 року](#)), в межах якої є напрям роботи ІХ. Реалізація сімейної політики, запобігання та протидія домашньому насильству та/або насильству за ознакою статі, що передбачає виконання наступних завдань:

- підвищення престижу сім'ї, утвердження пріоритетності сімейних цінностей;
- подолання негативних стереотипів, формування неприпустимого ставлення до насильницької моделі поведінки.
- реагування на факти домашнього насильства та насильства за ознакою статі;
- забезпечення надання необхідних соціальних послуг особам, постраждалим від домашнього насильства та насильства за ознакою статі, та доступу до загальних і спеціалізованих служб підтримки таких осіб.

Усього за за цим напрямком передбачається фінансування з обласного бюджету в розмірі 1865,4 тис. грн.

Розпорядженням голови Сумської обласної державної адміністрації від 11.04.2018 року [№ 228-ОД](#) було створено **Обласну координаційну раду з питань сімейної, гендерної політики та протидії торгівлі людьми** (далі - Координаційна рада). Координаційна рада є постійно діючим консультативно-дорадчим органом при Сумській обласній державній адміністрації, що утворюється з метою координації заходів з питань сім'ї, запобігання насильству в сім'ї, гендерної рівності та протидії торгівлі людьми.

Основними завданнями Координаційної ради є:

- 1) **сприяння** реалізації регіональних програм та заходів з питань сім'ї, запобігання насильству в сім'ї, гендерної рівності та протидії торгівлі людьми;
- 2) **розгляд** питань, які потребують міжвідомчого узгодження співпраці щодо реалізації на регіональному рівні державної політики з питань сім'ї, запобігання насильству в сім'ї, гендерної рівності та протидії торгівлі людьми;
- 3) **сприяння** формуванню позитивного ставлення до сім'ї, відповідальності батьків, відродження національних родинних цінностей, утвердження рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства, запобігання соціальному сирітству;
- 4) **інформування** Сумської обласної державної адміністрації та громадськості про стан реалізації регіональної політики з питань сім'ї, запобігання насильству в сім'ї, гендерної рівності та протидії торгівлі людьми.

Координаційна рада є тим елементом системи органів протидії домашньому насильству, що займається організацією взаємодії між її складовими елементами, тобто іншими суб'єктами.

Так, спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству закріплюють на рівні законодавства принципові положення, які визначають механізми взаємодії підпорядкованих одиниць.

У відповідності до розроблених нормативних та нормативно-правових актів, інші органи й установи, на які покладається здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, займаються безпосереднім реагуванням на випадки насильства: *служби у справах дітей* вилучають на невизначений

термін у межах власних поноважень дітей з сімей, де вчинилося домашнє насильство, проводять постійно перевірки стану дотримання прав дитини, займаються психологічним та матеріальним супроводом дітей з таких родин; **уповноважені підрозділи органів Національної поліції України** (дільничні офіцери поліції та поліцейські офіцери громади, ювенальні поліцейські, патрульні поліцейські та групи реагування патрульної поліції, підрозділи слідства та дізнання, мобільні групи реагування на факти вчинення домашнього насильства та сектори протидії домашньому насильству, шкільні офіцери) виконують прямо реагування на випадки домашнього насильства за заявою потерпілих чи свідків, проводять виїзди для моніторингу та перевірки ситуацій, проводять виховну роботу, у межах поліцейського піклування можуть доставити потерпілих до кризових центрів, займаються правопросвітою; **органи управління освітою, навчальні заклади, установи та організації системи освіти** займаються підготовкою відповідних кадрів з протидії домашньому насильству, реалізують освітній компонент такої протидії в системі закладів освіти, в особі шкільних психологів та служб допомагають виявляти ознаки та прояви насильства (за наслідками цього повідомляють до уповноважених органів) та займаються психосоціальною підтримкою дітей, що стали свідками чи жертвами домашнього насильства; **органи охорони здоров'я, установи та заклади охорони здоров'я** напряду взаємодіють з такими особами на різних етапах: від визначення ступеня тяжкості заподіяної шкоди до психофізіологічної реабілітації постраждалих; **центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги** допомагають в межах правових питань, а також супровіду до поліції, служб у справах дітей, суду ([від початку 2023 року](#) система безоплатної правничої допомоги понад 1,5 тис. разів надавала допомогу зі зверненням до суду людям, які постраждали від домашнього насильства чи насильства за ознакою статі. У понад 1,4 тис. випадків така допомога надавалася жінкам, у майже 120 випадках – чоловікам); **суди** безпосередньо

вчиняють правосуддя, в межах якого можуть винести вирок, а також забезпечувальний наказ; **прокуратура** займається як розслідуванням, так і державним обвинуваченням осіб, що підозрюються у вчиненні домашнього насильства, в суді; у разі покладення судом на кривдника, звільненого від відбування покарання з випробуванням, обов'язку проходження пробаційної програми **уповноважений орган з питань пробації** займається виконанням цього припису.

Загальні служби підтримки здійснюють психосоціальний нагляд та підтримку осіб, постраждалих від домашнього насильства, а спеціалізовані виконують допоміжні процесуальні дії, такі як безпосередній захист жертв від кривдників, надання тимчасового притулку, довозення постраждалих до безпечного місця та інші дії. Усі з перелічених суб'єктів доповідають уповноваженим органам виконавчої влади про факти вчинення домашнього насильства.

Водночас роль громадян та громадських організацій не обмежується нічим, окрім як неможливістю вчиняти певні процесуальні дії, які входять до повноважень державних органів. Тобто громадський сектор має право як повідомляти про факти домашнього насильства, так і напряду протидіяти фактам (відвернення настання правопорушення), допомагати слідству (повідомляти про факти та допомога в збиранні доказової бази), здійснювати правовий супровід постраждалих, здійснювати психосоціальну та матеріальну підтримку постраждалих тощо. Однак попри це, громадський сектор може вчиняти більш широке коло дій, ніж державні інституції, зокрема займатися громадським контролем за діяльністю цих інституцій. Це робить громадськість чи не найбільш важливим елементом вказаної системи, адже потужне громадянське суспільство оперативніше реагує на проблеми в суспільстві, аніж обмежені правовими нормами державні інститути. У такий спосіб відбувається взаємодія суб'єктів системи боротьби із домашнім насильством на рівні превенції, виявлен-

ня, безпосередньої протидії, роботою з наслідками та контролем за діяльністю системи протидії домашньому насильству.

Через стан війни, який, як було доведено раніше, стимулює домашнє насильство в області та Україні, актуальним нині стає моніторинг доступності шелтерів (притулків) і кризових центрів для постраждалих від домашнього насильства під час дії воєнного стану.

Враховуючи відсутність єдиної методології для оцінки їхньої доступності, пропонуємо переглядати вказаний критерій через наступні показники: кількість шелтерів та центрів відносно кількості населення на території адміністративно-територіальних одиниць.

Так, [кількість населення](#) Сумської області у 2022 році становила 1034,4 тис. осіб. Починаючи з 2014 року, кількість населення області невинно зменшувалася мінімум на 10-20 тис. осіб щороку. При цьому, за час повномасштабного вторгнення, якщо рахувати по кількості внутрішньо переміщених осіб, виїхало щонайменше 93 222 людей (за даними статистики, яку оприлюднив [Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики](#)). Враховуючи неможливість розрахунку кількості тих, хто фактично виїхав, а також фактично наявних на території області громадян через постійні бойові дії на кордоні області з рф, раціонально буде використати останні дані по районах. Таке рішення має наступну аргументацію: якщо кількість спеціалізованих установ буде покривати потреби населення області за даними 2022 року (а вони очевидно більші ніж наразі), то вона відповідно буде покривати потреби меншої кількості населення (що наразі відповідає реаліям війни).

Так, у 2022 році на території Конотопського району проживало приблизно 194 408 осіб, Охтирського - 120 107 осіб, Роменського - 107 509 осіб, Сумського - 434 316 осіб, Шосткинського - 179 432 осіб.

Співвідношення будемо будувати через розрахунок усіх наявних закладів (спеціалізованих установ). Так, у межах Сумської області правоохоронні органи, система соціального захисту, громадські організації сьогодні активно працюють над тим, щоб допомогти жителям області, які постраждали від домашнього насильства. Так, станом на 01.12.2024 року в Сумській області функціонують 38 мобільних бригад соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: у Конотопському районі – 4, Охтирському – 5, Роменському – 8, Сумському районі – 13, Шосткинському – 8; 4 консультативні служби: у Роменському районі – 1, Шосткинському – 3, 1 денний центр (м. Суми, при ЦСС) та притулок соціально-психологічної допомоги в Охтирському районі (Тростянецька громада); 4 кризові кімнати: у Конотопському районі – 2, у Роменському районі – 1, у Сумському районі – 1 (**Таблиця 3**).

Таблиця 3. Інформація щодо кількості спеціалізованих служб підтримки осіб, постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі станом на 01.12.2024.

Район	Притулок	Кризова кімната	Денний центр	Спеціалізована служба первинного соціально-психологічного консультування	Мобільна бригада
Конотопський	-	2	2	-	4
Охтирський	1	-	-	-	5
Роменський	-	1	1	1	8
Сумський	-	1	1	-	13
Шосткинський	-	-	1	3	8

Джерело: (<https://nssu.gov.ua/domashnye-nasilstvo/specializovani-sluzhbi-pidtrimki/sumska-oblast>).

Відповідно маємо наступні показники: Конотопський район - 8 спеціалізованих установ на 194 408 осіб, Охтирський район - 6 установ на 120 107 осіб, Роменський район - 11 установ на 107 509 осіб, Сумський район - 15 установ на 434 316 осіб, Шосткинський район - 12 установ на 179 432 осіб.

Аналізуючи надані дані, можна зробити наступні висновки:

1. Розподіл кількості установ на кожного мешканця: якщо поділити кількість установ на кількість населення кожного району, отримуємо співвідношення доступності послуг: Конотопський район: 1 установа на ~ 24 301 осіб; Охтирський район: 1 установа на ~ 20 018 осіб; Роменський район: 1 установа на ~ 9 773 осіб (найвищий рівень доступності); Сумський район: 1 установа на ~ 28 954 осіб (найнижчий рівень доступності); Шосткинський район: 1 установа на ~ 14 953 осіб.

2. Висновки щодо доступності: найкраще забезпечення послугами спостерігається у Роменському районі, де одна установа обслуговує приблизно 9 773 осіб. При цьому, Сумський район має найбільше населення, але забезпеченість на душу населення тут найгірша — 1 установа на майже 29 000 осіб.

3. Загальна картина: загалом по регіонах функціонує 52 установи на 1 035 772 осіб, що дає середнє співвідношення: 1 установа на ~19 918 осіб. Тож для забезпечення рівного доступу до послуг варто збільшити кількість установ у Сумському районі. В інших районах також бажано підтримувати співвідношення до рівня Роменського району (~1 установа на 10 000 осіб). Ці дані дозволяють визначити пріоритети для розвитку соціальної інфраструктури в регіоні. Однак не варто забувати про такий параметр як просторова доступність, адже якщо в районі 10 закладів, які займаються допомогою постраждалим, але при цьому 9 із них знаходяться в районному центрі (а таке спосте-

рігається всюди по області), то реалізація функцій цих закладів для людей з приміських населених пунктів, не говорячи вже про найвіддаленіші точки громад - попросту недоступна, що становить ключову проблему організації системи протидії домашньому насильству в межах Сумської області.

Водночас зазначимо, що найкраща ситуація з охопленням закладами населення по області наявна в Роменському районі (близько 1 установа на 10 000 осіб), але у нас немає точних даних, які б свідчили, що вказане співвідношення повністю покриває потреби населення району. Вірогідніше за все, цього недостатньо: під кінець 2024 року на території області було щонайменше 3983 постраждалих від домашнього насильства, 52 установи, що мають їх обслуговувати, повинні вміщувати щонайменше 77 осіб. Очевидно, що ситуації в різних районах різняться і що чисельність постраждалих зростала поступово протягом усього року, однак така середня кількість осіб на одну установу не враховує реальних можливостей цих установ, як-от кадрових ресурсів, пропускну здатності, наявності спеціалізованих послуг і часу, необхідного для роботи з кожним постражданим. Крім того, нерівномірний розподіл постраждалих між районами області може призвести до того, що в деяких установах буде занадто велике навантаження. Також варто зауважити, що кількісний розподіл постраждалих є не єдиним фактором, який впливає на спроможність установи/закладу. Вагоме значення має також тривалість роботи з кожним клієнтом (індивідуальний фактор), адже багато з постраждалих потребують довготривалої психологічної та соціальної допомоги, що може потребувати залучення додаткових ресурсів.

Таким чином, кількість установ у регіоні вірогідно є недостатньою для повного охоплення всіх постраждалих якісними послугами, що поряд з фактором просторової доступності, дає підстави для висновків, що наразі на території області є значні

проблеми з доступом до шелтерів (притулків) і кризових центрів для постраждалих від домашнього насильства під час евакуації або активних бойових дій.

Рекомендації щодо покращення доступності послуг для постраждалих від домашнього насильства в Сумській області

- 1. Збільшення кількості установ у районах з найгіршими показниками забезпечення:**
 - пріоритетом має стати створення додаткових закладів у Сумському районі, де рівень забезпечення послугами є найнижчим (1 установа на ~28 954 осіб);
 - в інших районах також варто орієнтуватися на співвідношення: щонайменше 1 установа на 10 000 осіб.
- 2. Рівномірний просторовий розподіл установ:**
 - забезпечити доступ до кризових центрів через стабільну роботу мобільних бригад допомоги.
- 3. Розвиток кадрового потенціалу:**
 - збільшити кількість фахівців у діючих закладах для забезпечення якісної допомоги всім постраждалим;
 - проводити постійне навчання для працівників установ, зокрема з надання довготривалої психологічної, соціальної та юридичної допомоги.
- 4. Забезпечення належної матеріально-технічної бази існуючих установ:**
 - укріплення матеріальної бази, включаючи збільшення кількості ліжко-місць у притулках;
 - створення додаткових кризових кімнат для швидкого реагування на потреби постраждалих, в тому числі за рахунок донорських коштів.

- 5.** Моніторинг та аналіз навантаження на установи:
 - запровадити регулярний збір даних про кількість клієнтів, навантаження на установи та якість послуг;
 - на основі зібраних даних адаптувати структуру та мережу закладів відповідно до реальних потреб.
- 6.** Залучення громадських організацій до співпраці:
 - підтримка ініціатив громадських організацій, які займаються проблемами домашнього насильства, зокрема, в рамках Коаліції «1325 на Сумщині».
 - інтеграція громадських ініціатив у загальну мережу допомоги через укладання партнерських угод та фінансову підтримку з обласного бюджету, а також за рахунок фінансування донорів.
- 7.** Системне інформування населення про доступні послуги:
 - проведення інформаційних кампаній для підвищення обізнаності про наявність закладів допомоги та порядки звернення до них;
 - забезпечення доступу до інформації через місцеві ЗМІ, соціальні мережі, офіційні вебсайти громад та безпосередньо через органи місцевого самоврядування.
- 8.** Покращення транспортної доступності:
 - організація регулярного транспортного сполучення для мешканців віддалених населених пунктів до найближчих центрів допомоги;
 - співпраця з громадами щодо фінансування транспортних послуг для постраждалих.
- 9.** Розробка кризових планів на випадок активізації бойових дій:
 - розробка плану розміщення постраждалих під час евакуації з урахуванням безпеки та просторової доступності.

- забезпечити координацію між районами для розподілу ресурсів та підтримки найбільш завантажених закладів.

10.Додаткові дослідження та аудит послуг:

- проведення аналізу реальних потреб постраждалих у різних районах, включаючи соціальні, психологічні та юридичні аспекти;
- оцінка ефективності існуючих установ та визначення необхідності їх оптимізації чи реорганізації.

Роль НДО у наданні допомоги постраждалим від домашнього та гендерно-зумовленого насильства¹ під час повномасштабного вторгнення

Роль НДО є надзвичайно важливою у побудові ефективної системи допомоги, яка реагує на виклики, спричинені воєнним станом та іншими кризовими факторами. Вони не лише надають послуги, але й є активними учасниками процесів формування безпечного середовища, адвокації прав людини та розвитку громад.

Для збору інформації про діяльність недержавних громадських організацій (НДО), спрямованих на забезпечення доступності та ефективності послуг для постраждалих від домашнього та гендерно-зумовленого насильства на Сумщині під час повномасштабного вторгнення, була створена анкета у формі Google. Отримані дані дозволяють оцінити масштаби діяльності, труднощі, потреби організацій, а також окреслити перспективи розвитку й розробити рекомендації для покращення допомоги постраждалим.

У дослідженні взяли участь 11 організацій, які входять до Коаліції «1325 на Сумщині». Це об'єднання працює над впровадженням принципів Резолюції Ради Безпеки ООН №1325 «Жінки, мир, безпека», зокрема у напрямках підтримки постраждалих, профілактики насильства, забезпечення гендерної рівності та участі жінок у прийнятті рішень. Даний розділ звіту містить аналіз отриманих даних, узагальнення ключових висновків та рекомендації для покращення якості й доступності допомоги.

¹ Розділ про роль НДО охоплює ширший контекст допомоги постраждалим від домашнього та гендерно-зумовленого насильства в умовах війни, тоді як загальний звіт фокусується саме на проблемі домашнього насильства для деталізації й конкретизації цього аспекту через специфіку діяльності організації.

- ГО «Можливо все!»
- ГО «Ліга сучасних жінок»
- ВГО «Об'єднання матерів і дружин Захисників України», Сумський підрозділ
- БФ Рокада (Суми)
- БО «Позитивні жінки» (Суми)
- ГО «Клуб рибалок України»
- ГО «Центр громадських ініціатив «Інтелект Сумщини»
- ГО «Сумське громадське коло»
- БО «Благодійний фонд «Посмішка ЮА», який реалізує проєкт «Центр допомоги врятованим» у місті Суми
- ГО «Центр євроініціатив»
- ГО «Дівчата» (Суми)

Більшість організацій не мають географічних обмежень в регіоні. Використання онлайн-інструментів дозволяє розширити доступність послуг всім опитуваним. Обмеження виникають через зовнішні чинники: активні бойові дії на прикордонні та окупацію окремих громад у березні 2022 р. У певних організацій поки що відсутній доступ до окремих громад через регіональні особливості реалізації проєкту, через що деякі райони (наприклад, Роменський) виявляються менш охопленими. Більшість організацій залежать від міжнародних донорів та грантового фінансування. Частина діяльності підтримується державними ініціативами та індивідуальними внесками.

Серед типів допомоги, яку надають організації:

- Психологічна підтримка (всі відповіді): включає індивідуальні консультації, групову роботу, підтримку постраждалих.

- Юридична допомога (7 відповідей): допомога в оформленні документів, поданні заяв, юридичний супровід у справах, пов'язаних із насильством.
- Соціальна допомога (6 відповідей): здебільшого спрямована на соціальну адаптацію постраждалих.
- Мобільні бригади (4 відповіді): виїзні консультації для громад, де відсутній доступ до центрів допомоги.
- Інше (2 відповіді): невказані специфічні види допомоги, що залежать від потреб громади.

Діаграма 2. Типи допомоги, яку надають організації.

Джерело: інформація отримана під час опитування представників НДО

Щодо видів насильства (фізичне, психологічне, економічне, сексуальне), за якими звертаються постраждалі до фахівців організації:

Не ведуть облік: 4 відповіді («ні, не ведемо», «ні», «не ведемо»).

Ведуть облік лише певних видів насильства:

- Психологічне: 4 відповіді («Психологічне», «так, психологічне», «Психологічне», «Так. Психологічне та фізичне...»).
- Фізичне: 3 відповіді («Найпоширенішим серед звернень є фізичне та психологічне», «Так. Психологічне та фізичне...», «Економічне, психологічне, фізичне»).
- Економічне: 2 відповіді («Психологічне, економічне, фізичне», «Економічне, психологічне, фізичне»).
- СНПК (Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом): 1 відповідь.

Діаграма 3. Види насильства, за якими звертаються постраждалі до фахівців організації.

Джерело: інформація отримана під час опитування представників НДО

Щодо кількості опрацьованих звернень за період з 1 січня по 1 листопада 2024 року з питаннями щодо домашнього або гендерно-зумовленого насильства. Наведені представниками числа (по-

над 3 тисячі, а також 76, 58, 35, 23) свідчать про різний масштаб діяльності залежно від умов виконання проектів, наявних ресурсів та географічного охоплення. Понад 5000 осіб, охоплених профілактикою ГЗН, свідчить про значну активність у профілактичних заходах. Частина респондентів вказує на низький або нульовий рівень звернень (наприклад, «0», «10»). Це може бути пов'язано з обмеженим ресурсом або специфікою роботи. Є нові проекти (працюють з травня), які ще не мають достатніх статистичних даних. Також є обмеження по конфіденційності інформації.

При цьому, на питання “Чи фіксуєте ви зміни в кількості звернень під час повномасштабного вторгнення? (так/ні)”, деякі організації відповіли, що фіксують збільшення психологічних звернень, частина ще не має достатніх даних для аналізу динаміки. Відмітимо, що відсутність або неналежний облік звернень пояснюються профілактичними заходами або новою організацією роботи.

Серед труднощів, які виникають у фахівців організацій у забезпеченні доступу до послуг постраждалим від домашнього та гендерно-зумовленого насильства під час воєнного стану, виділяють наступні:

- Структурні та інфраструктурні проблеми: а саме, фізична недоступність послуг через бойові дії та пошкодження інфраструктури, обмеження доступу до кризових центрів, поліції та медичних установ; потреба в окремих приміщеннях, окрім наявних центрів, небезпека пересування у зоні бойових дій або загрози обстрілів, складнощі у перенаправленні до спеціалізованих надавачів послуг: проблеми з координацією між установами на прикордонні.
- Інформаційні та комунікаційні труднощі: обмежена поінформованість серед населення, особливо у вразливих група; перебої з мобільним зв'язком та Інтернетом через обстріли і пошкодження інфраструктури. крім того, називали

соціально-культурні бар'єри: табу на тему насильства та бар'єри в отриманні допомоги.

- Індивідуальні чинники: а саме, неготовність постраждалих звернутися. Не всі сервіси є дієвими, у людей є певний негативний досвід та виникають сумніви у якості інших послуг.

Є приклади організацій, які не стикаються з труднощами, завдяки чітким інструкціям.

Серед типів проблем, які виявляються, при зверненні за допомогою до недержавних організацій є:

- Психологічне насильство: зокрема булінг, тиск від батьків, соціальне напруження.
- Сексуальне насильство: зазначено конкретний випадок.
- Соціально-культурні бар'єри: неготовність звертатися за допомогою, сором, страх бути стигматизованими.
- Недовіра до системи: сумніви в ефективності правоохоронних та судових органів.
- Незнання шляхів отримання допомоги: брак інформації про можливості.
- Травматичний стан: реакція на травму внаслідок бойових дій (ПТСР, депресія, тривожність).
- Суб'єктивні перешкоди: страх, сором, стигматизація.
- Недостатність послуг на місцях: обмежений доступ до психологічної, параюридичної та гуманітарної допомоги.
- Особливі ситуації: такі як демобілізація (виклики, пов'язані з поверненням родичів з фронту), а також тривалі аб'юзивні стосунки: виявляються під час перших зустрічей із постраждалими.

Організації (2), що не виявляють проблем, можливо, обмежуються передачею справ до спеціалізованих установ.

Не всі організації збирають відгуки від постраждалих щодо ефективності наданих послуг. Маємо 7 відповідей про наявні відгуки:

Узагальнена характеристика відгуків:

- Схвальні відгуки: бенефіціари позитивно оцінюють допомогу.
- Популярні послуги: психологічні, соціальні та юридичні послуги мають найбільший попит. Юридична підтримка включає допомогу у складанні позовів, оформленні статусів тощо.
- Просвітницькі заходи: учасники висловлюють подяку за важливу інформацію.
- Форми зворотного зв'язку: включають можливість залишити скарги, пропозиції, подяки.

У деяких організаціях процес збору відгуків ще розвивається. Частина організацій (3) або не збирає відгуки, або не має механізму для їх збору.

Серед каналів комунікації які організації використовують для підтримки зв'язку з клієнтами, названі наступні:

- 1.** Телефонні гарячі лінії - основний та широко використовуваний канал для зв'язку. Згадані в 7 відповідях (напр., «Телефон мобільної бригади», «Телефонна гаряча лінія»).
- 2.** Онлайн-консультації (Zoom, Viber тощо): згадані в 7 відповідях. Використовуються як альтернатива особистим зустрічам, особливо для клієнтів із віддалених місць.
- 3.** Особисті (офлайн) зустрічі: згадані у 2 відповідях (напр., «офлайн зустрічі та консультування», «Особисті зустрічі»). Використовуються для клієнтів, які можуть відвідати установу.

- 4.** Робота мобільних бригад: згадана у 2 відповідях («Телефон мобільної бригади», «Робота мобільних бригад»). Забезпечують безпосередній доступ до клієнтів у польових умовах.
- 5.** Чат-боти / мобільні додатки: згадані 1 раз («Чат-боти / мобільні додатки»). Є сучасним, але поки що малопоширеним каналом.
- 6.** Соцмережі: згадані 1 раз («Група для жінок в соцмережі»). Використовуються для налагодження зв'язку та просвітницької діяльності.
- 7.** Анонси заходів: виключно профілактичний напрямок, згаданий 1 раз.

На питання “Чи відчуваєте ви потребу в додаткових ресурсах для охоплення більшої кількості постраждалих? (так/ні)”, ми отримали 7 позитивних відповідей:

Типи необхідних ресурсів:

- **Фінансові ресурси:** забезпечення транспортних витрат, організація додаткових заходів.
- **Людські ресурси:** збільшення штату працівників, залучення додаткових спеціалістів.
- **Інформаційна підтримка:** проведення інформаційних кампаній для привернення уваги до проблеми.
- **Освітні ресурси:** проведення тренінгів та підвищення кваліфікації фахівців.
- **Непокриті потреби:** багато громад залишаються без належного охоплення послугами. Відсутність належної інформаційної роботи для залучення постраждалих.

Серед нових ініціатив або покращень, які організації планують запровадити для підвищення доступності та якості допомоги, виділяють наступне:

- 1. Креативні підходи до профілактики:**
 - проведення квестів, квізів, настільних ігор, кінопоказів, тренінгів.
 - розробка відеороликів (тривалістю 1 хвилина) для залучення уваги.
- 2. Розширення географічного охоплення:**
 - відкриття безпечних просторів у громадах.
 - залучення мобільних бригад для роботи у віддалених районах.
- 3. Підвищення кваліфікації фахівців:**
 - навчання потенційних фасилітаторок клубів для дівчат.
 - підвищення компетенцій існуючих фахівців через тренінги та обмін досвідом.
- 4. Посилення співпраці:**
 - координація з громадами та залучення громадських організацій.
 - налагодження співпраці з урядовими та неурядовими організаціями.
 - ініціативи за участі міжнародних організацій, таких як Міжнародна організація з міграції та Міжнародний медичний корпус.
- 5. Інформаційні кампанії:**
 - активна діяльність у соціальних мережах.
 - розповсюдження інформаційних матеріалів про послуги.
 - проведення круглих столів з участю громадських організацій та державних структур.
- 6. Інтеграція послуг у громади:**
 - робота із залученням місцевих ресурсів для створення сталих систем допомоги.

Також окремо зазначаємо інформацію щодо діяльності Коаліції «1325 на Сумщині»: станом на листопад 2024 р. має 32 члени (організації та установи різних типів), 13 організацій реалізовували заходи на посилення обласного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325, який має допомогти забезпечити участь жінок у прийнятті рішень та їх захист від насильства та порушень прав на рівні регіону, кількість охоплених бенефіціарів - 10780, учасники коаліції долучались до проведення 4 аудитів безпеки, 2 аудитів збитків в громадах, 5 аудитів цифрової безпеки та 1 аудиту доступу до освіти в громаді. Робоча група Коаліції опрацювала 7 проектних заявок «Сприяння у виконанні обласних планів дій 1325» для регіональних Коаліцій (Метою конкурсу є сприяння у виконанні обласних планів дій на виконання Резолюції 1325 через підтримку ініціатив організацій-членів коаліції 1325).

На основі проведеного аналізу діяльності недержавних громадських організацій щодо підтримки постраждалих від домашнього та гендерно-зумовленого насильства на Сумщині під час повномасштабного вторгнення, ми окреслили ключові напрями для покращення доступності, ефективності та якості надання допомоги. Узагальнення отриманих даних дозволило виявити сильні сторони, а також існуючі прогалини в роботі організацій, які потребують уваги та вдосконалення.

Важливо зазначити, що діяльність інших організацій, які також працюють у напрямі протидії домашньому та гендерно-зумовленому насильству, могла залишитися поза межами аналізу через різні причини, як-от відсутність відповіді на анкету чи інші організаційні обставини. Зокрема, у звіті не охоплено роботу простору «Вільна Суми», який відіграє значну роль у наданні підтримки постраждалим і розвитку безпечного середовища у регіоні, також відповідні послуги надають спеціалісти БФ «Право на захист». Розширення співпраці та залучення таких організацій до подальших досліджень є важливим кроком для отримання більш повної картини ситуації та розробки ефективних стратегій допомоги.

Ці рекомендації спрямовані на зміцнення потенціалу НДО, посилення координації між різними установами та залучення додаткових ресурсів для забезпечення сталого розвитку системи підтримки постраждалих:

- 1.** Працювати над підвищення якості обліку, зокрема, запровадити систематичний облік звернень, зокрема за видами насильства.
- 2.** За наявними ресурсами розширювати доступ до послуг, зокрема, розвивати мобільні бригади для охоплення віддалених районів, а також використовувати цифрові інструменти, такі як чат-боти, для оперативної підтримки.
- 3.** Посилювати інформаційну роботу: організувати інформаційні кампанії про доступні послуги; включити соціальні мережі як ключовий канал комунікації.
- 4.** Залучати додаткові ресурси: шукати фінансування через гранти, державні програми та міжнародні організації, розширювати мережу волонтерів і фахівців.
- 5.** Інтегрувати послуг у громади: налагоджувати співпрацю з місцевою владою та державними установами; створювати сталі системи допомоги через використання місцевих ресурсів.
- 6.** Розвивати професійний потенціал, а саме: регулярно проводити тренінги для фахівців, крім того, обмінюватися досвідом з іншими організаціями в межах країни та за кордоном.
- 7.** Запровадити механізми збору відгуків від бенефіціарів для покращення якості послуг, крім того, проводити оцінку впливу на громади та постраждалих.

Ключові висновки

У Сумській області за 2024 рік зафіксовано значне зростання кількості випадків домашнього насильства, що на 19,4% більше порівняно з 2023 роком. Переважна більшість постраждалих — жінки (3245), чоловіки (615) та діти (123). Поліція здійснила 5922 виїзди на сімейні конфлікти, з яких 73,9% підтвердилися. Видано 3231 терміновий заборонний припис, зареєстровано 132 кримінальні провадження за ст. 126-1 ККУ, складено 3396 адміністративних протоколів за ст. 173-2 КУпАП.

Проте просторовий доступ до послуг залишається проблемою: більшість установ сконцентровано в районних центрах, що ускладнює доступ для мешканців віддалених населених пунктів. Факторами, які сприяють зростанню насильства, є воєнні дії, руйнування інфраструктури, економічні труднощі, а також психологічний стрес. Гендерні стереотипи й низька правова обізнаність населення підсилюють цю проблему.

Особливу роль на Сумщині у протидії домашньому насильству відіграють недержавні організації, які забезпечують психологічну, юридичну та соціальну підтримку постраждалих, проводять інформаційні кампанії, здійснюють моніторинг ситуації та адвокацію змін у політиці. Їхні зусилля спрямовані на те, щоб подолати просторові та організаційні бар'єри, створюючи мобільні групи допомоги та організуючи навчання для місцевих громад.

Рекомендується активніше працювати на протидію домашнього насильства в громадах, особливо в сільських районах, запровадити мобільні групи допомоги, посилити просвітницьку роботу та забезпечити професійне навчання фахівців, які вже працюють із постраждалими. Ці заходи сприятимуть зменшенню кількості випадків насильства та покращенню захисту постраждалих.

КОНТАКТИ ГРОМАДСЬКОЇ ПРИЙМАЛЬНІ УГСПЛ В М. СУМИ

тел.: **0953 549 888** (є можливість поставити питання в
0959 311 110 VIBER та Telegram за обома телефонами)

ел. пошта: **goppg@i.ua**
nataliesinasumy@gmail.com

Адреса: **40000, м. Суми, вул. Полкової сотні**
(стара назва – Белінського), **буд. 3**